

12. Розпорядок митрополита Андрея, 4.298, 1 вересня 1901р.-Твори Слуги Божого Митрополита А.Шептицького. Пастирські листи. – Т. 1. – Львів,1935. – 247 с.
13. Світільник істини. Джерела до історії Української Католицької Богословської Академії у Львові. 1928 - 29 - 44. - Т.1,2 - Торонто,Чікаго – 1530 с.
14. Свенціцький І. Завдання і потреби національного музею. // Нива, 1992, Т. 1. – с. 14.
15. Свенціцький І. Національному Музею у Львові основникові митрополитові Галицькому Андрієві Шептицькому в 30-ліття священства присвячує управа. - Львів, 1922. – с. 2.
16. Сидор О. Львівський музей українського мистецтва. // Сучасність, 1992, № 3. - с. 48.
17. Смакула Т. Щоб не потьмарився вогонь. // Мета, 1994, 20 лютого.
18. Суханова З., Сулима - Матлашенко Н. Андрей Шептицький: Реалії хресного шляху. //Дзвін, 1991, № 1.- с. 90.; с. 28.
19. Суханова З., Матлашенко Н. " Я буду за вас молитися". // Людина і світ. 1990. № 11. – с. 45.
20. Тарнавський А. Передмова до Писань "Софії з Фредрів Шептицької. // Шептицька С. Молодість і покликання о. Романа Шептицького. – Львів, 2009.
21. Твори Слуги Божого Митрополита А.Шептицького. Пастирські листи. Т. 1. –Торонто,1965. – 481 с.
22. Уткін О. Унія: шлях зради і ганьби. – Ужгород,1987. – 174 с.
23. ЦДІА України у Львові. Ф. 201. оп.4"б", спр. 2048, арк. 3.; арк. 2/3.
24. ЦДІА України м. Львів, ф.408, оп. 1, спр.1084, арк. 1-2.
25. Цегельський Л. Митрополит А. Шептицький. Короткий життєпис і огляд його церковно-народної діяльності.- Філадельфія,1937. – 62 с.
26. Шептицька С. Молодість і покликання о.Романа Шептицького. – Рим,1987.- 156 с.
27. Шептицький А. Мої спомини про предмет музейних збірок. В 25-ліття Національного Музею у Львові. - Львів,1938.- 55 с.
28. Шептицький А. З філософії культури. – Твори Слуги Божого Митрополита А.Шептицького. Пастирські листи. – Т.1. - Торонто,1965. – 481 с.
29. Шептицький А. Пастирський лист...до духовенства Галицької провінції " Про обрядові справи ". - Львів, 1931. – 14 с.
30. Яроцький П. Митрополит А.Шептицький,між церквою і політикою. // Людина і світ. 1990. № 11. – с. 49 – 54.

УДК 382.14: 382.2 (477)

Світлана Журавльова

НАРОДНИЙ КОМІСАРІАТ ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ У 1921 – 1922 РР.

Стаття присвячена проблемам участі України в зовнішній торгівлі. Автор здійснює аналіз економічної діяльності Наркомату зовнішньої торгівлі та економічної політики більшовиків. Для дослідження цих питань автор застосовує такі загальнонаукові методи: аналізу документів, проблемно-хронологічний метод. З'ясовано, що з переходом до нпу НКЗТ зберігає право на монополію зовнішньої торгівлі.

Ключові слова: продовольство, хліб, патронат, губернії, фонд, товариство «Експортхліб», митниці, медикаменти.

Статья посвящена проблемам участия Украины во внешней торговле. Автор анализирует экономическую деятельность Наркомата внешней торговли и экономическую политику большевиков. Для изучения этих вопросов автор применяет такие общенаучные методы: анализ документов, проблемно-хронологический метод. Выяснено, что в связи с переходом к нпу НКЗТ сохраняет право на монополию внешней торговли.

Ключевые слова: продовольствие, хлеб, патронат, губернии, фонд, общество «Експортхлеб», таможи, медикаменты.

The article concentrates on the problems of Ukraine participation in foreign trade.

The author analyzes economical activity of People's Commissariat for Foreign Trade and economical policy of Bolsheviks. To examine these issues НКЗТ сохраняет право на монополию внешней торговли. general scientific methods, such as documents' analysis, the problem method and the chronological method are implied. It was found out, that due to the transition to the New Economic Policy People's Commissariat for Foreign Trade retains the monopoly on the foreign trade.

Key words: food supplies, bread, patronage, provinces, fund, «Eksportkhlib» company, customs, medications.

The article concentrates on the problems of Ukraine participation in foreign trade. The aim of this article is an attempt to study international economic activity of the People's Commissariat of Foreign Trade, consider activities of the I All-Ukrainian Trade Congress and evaluate the policy of the Moscow center. The article applies the problematic and chronological method. The Moscow center allowed the USSR to enter the international arena and conclude contracts with foreign countries, as well as conduct political and economic dialog. At that time Ukraine had its own diplomatic representations in a number of European countries and it was taken seriously among their governments. The Moscow center allowed making up an independent budget. The Moscow center was granting special credits for USSR. Money received from the international trade remained in the center. This was the period of NEP implementation. Ukrainian entrepreneurs, cooperatives and companies wanted to enter the international arena, but, the foreign trade monopoly didn't give them an opportunity to develop there.

The economic policy of the Bolsheviks found a solution in the I Trade Congress. The foreign trade implemented new customs tariffs and the Moscow center financed customs offices and provided instructions. Documents kept in the fund of the Ukrainian Customs District Agency show that attention is paid to customs offices for the purposes of commodity exchange development. To contribute to financial situation of customs officers. To arrange theoretical courses and improve professional level. Moscow decides to mark goods and impose taxes. This is confirmed by the documents of the Central State Archive of Supreme Regulatory and Administrative Authorities of Ukraine. So, the pricing policy is subject to consideration of the management. The resolution on dividing customs into five sectors becomes significant, because of solving fundamental issues of customs service in the frontier zone. According to data about the famine of 1921-1922, an international community from Romania and Bulgaria was helping Ukraine. Since March 1922 the committee of doctor Fridtjof Nansen was helping victims with food supplies. That period was also known for preparation of winter campaign of UPR army and anti-Bolshevik rebellions in Ukraine. By means of famine the Soviet regime was trying to break Ukrainian peasantry. Under condition of NEP the country supported the famine relief campaign. The Red Army Nomenclature of goods is determined based on the needs of the national economy. helped people suffering from famine. The Ukrainian Red Cross evacuated sick children. They were taken under patronage and sent to cities and villages of Mykolaiv, Odesa provinces. The country took care of children and provided them with the necessary amount of money. The People's Commissariat of Health Care cleared up a question with Moscow about sending sick children to Crimea and Caucasus for winter season.

Key words: food supplies, bread, patronage, provinces, fund, "Eksporthlib" company, customs, medications.

Постановка проблеми у загальному вигляді. УРСР в добу нової економічної політики знаходилась в залежності від московського центру. Основні наркомати проголошувались спільними. Московський центр дозволив створити самостійний бюджет. Московський центр надавав спеціальні кредити УРСР. Гроші отримані від міжнародної торгівлі осідали в центрі.

Аналіз останніх досліджень по даній проблемі. За останній час вийшли наукові праці по міжнародній торгівлі України. Досліджується не тільки в радянських умовах. Статті І.Свєєнко[1], Н.Кривець[3], О.Пиріг[6], М.Журби[2] торкаються проблем міжнародної торгівлі, фінансів та розвитку української кооперації. Українські вчені С.Кульчицький [4], О.Мовчан [5] досліджували економічну політику більшовиків, що стала передумовою голоду 1921-1923рр.

Метою і завданням статті є спроба дослідити зовнішньоекономічну діяльність Наркомату зовнішньої торгівлі (НКЗТ), розглянути роботу І Всеукраїнського з'їзду торгівлі, дати оцінку політиці московського центру.

Україна переживала економічні труднощі, в той час коли почався голод. Причинами голоду 1921-1922рр. були економічна політика партійного керівництва та повальна засуха у багатьох губерніях України. Москва по своєму вирішувала проблему голоду. В Україні 13 уїздів із 103 постраждали від неврожаю. В цих уїздах засуха знищила посівні культури. За даними НКЗТ дається загальна характеристика неврожаю. «Райони несприятливі, південна частина Донецької губернії, Олександрівська, Полтавська, Миколаївська і Одеська губернії. В Одеській губернії зафіксована найбільша засуха. Райони, що менше постраждали від засухи Харківська губернія, половина Донецької губернії, більша частина Полтавської губернії, Єкатеринославської, Чернігівської, Кременчуцької. Київська губернія, Подільська та Волинська губернії знаходяться попереду по урожайним перспективам. Київська губернія обіцяє урожай вище середнього по 5-6 уїздам» [7, с.1]. На фоні цього продовольче становище українських сіл ставало все важчим. Внаслідок хлібозаготівель з урожаю 1921р. в сільських районах почався голод. Він тривав до кінця 1922р.

Одеський уїзд сильно постраждав від засухи. «Засуха в Одеському уїзді настільки сильна, що населення перейшло на сінокоси і збір урожаю за плату натурою в інші уїзди. Постраждалому населенню Одеського уїзду у липні 1921р. виділено 10 млн. для організації громадських робіт» [8, с.2; 9, с.2].

Було дозволено переселення селян в інші уїзди, де не було голоду, та відправка на відходжі промисли.

Ситуація щодо заготівлі хліба в різних регіонах погіршувалась. В Кременчуцькій губернії постраждали від засухи Олександрійський, Кременчуцький та Хорольський уїзди. Загальний стан озимини по Подільській губернії середній, стан ярових задовільний. Внаслідок засухи зерно по всій Запорізькій губернії вигоріло. Миколаївська губернія потрапила в район самої сильної засухи. Дніпровський уїзд постраждав найбільше. Більш сприятливо склалось у Херсонському уїзді.

За даними харківської газети «Комуніст» «площа озимих посівів по Харківській губернії складає 426.000 десятин. Засуха наступила з другої половини квітня по 15 червня із східними вітрами, які пошкодили зернові. Не вдалося виконати плани посіву різних культур» [5, с.3]. Причинами неврожаю були пошкодження градом, пізня оранка, погана обробка ґрунтів.

З метою налагодження життя у селі «Рада Народних Комісарів України видала декрет від 31 травня 1921р. про планування засіву озимих та створення зернового фонду. Для цього держава розширяла площу для озимих культур, як засіб боротьби із засухою. Губернії із середнім урожаєм забезпечать себе посівним матеріалом. Для губерній неурожайних необхідно провести бронювання озимого матеріалу» [6, с.1]. Запроваджувалась осіння оранка під ярові на 1922р.

Червона армія надала допомогу голодуючим. За наказом Командуючого збройними силами України і Криму М.Фрунзе створений Комітет Червоної армії і флоту допомоги голодуючим. «На 1 засіданні Всеукраїнського Комітету Червоної армії прийнято рішення створити сітку харчувальних пунктів для певного району. Постачав продовольством спеціальний потяг №14. На 2 засіданні прийнято рішення створити 7 лікувальних загонів.

Забезпечити медикаментами загони на 2 місяці наперед» [12, с.2]. Крім цих заходів проводяться відрахування від 10 % заробітної плати військовослужбовців для створення фонду комітету.

При Центральній комісії ВУЦВК допомоги голодуючим створена секція під керівництвом т. Рославец. «Головним завданням було спасти від смерті дітей Донбасу. Запропоновано перевести до 50000 українських дітей із Донбасу до Миколаївської, Одеської губерній. За даними із Москви діти знаходяться в катастрофічному положенні. Разом із дорослими діти залишають села, переїзять у міста, просять милостиню, хліба. Надати допомогу немає можливості» [13, с.2]. Варто зазначити про важливість роботи секції і комісії. Більшість селян сприйняли позитивно розселення дітей по селам України. Держава подбала про утримання дітей.

«Центральна комісія допомоги голодуючим представила заявку на відповідну суму грошей для потреб дітей» [14, с.2]. Держава в умовах непу підтримувала кампанію допомоги голодуючим. У містах і селах проводився збір пожертвувань, відрахування від заробітної плати. У всіх волостях Київської, Подільської, Волинської, Херсонської та Одеської губерній створені комісії допомоги голодуючим. Від НКЗТ була направлена експедиція в Румунію і Болгарію для закупівлі хліба. Таким чином, комісія доручила НКЗТ, Наркомпроду, Вукоопспілці з'ясувати можливості закупівлі хліба за кордоном. Проводились відрахування за спеціальною постановою ВУЦВК, на продукти, що йшли на заготівлю Наркомпродом, Вукоопспілкою.

З кінця серпня 1921р. для евакуації дітей стали залучати Український Червоний Хрест. «Для цього встановлений патронат над дітьми. З метою налагодження життя дітей, доцільним було розмістити їх у окремих громадян.

У справу допомоги приєднались громадські організації» [15, с. 2]. Це стало можливим після агітаційної кампанії. Наркомат охорони здоров'я протягом 10 днів з'ясував питання із Москвою про розміщення хворих дітей на зимовий період у Криму, на Кавказі.

З другої половини серпня 1921р. у містах розпочалась кампанія допомоги голодуючим. У Лебедині організований комітет, що проводив агітаційну роботу. У театрах ціни збільшено у двох. Виручені кошти призначені для голодуючих. Одеські моряки, військовики та торговці організували концерти, збір від яких призначений на користь голодуючих. Моряки виступили за відрахування заробітної плати. Редакція «Луганської Правди» здійснювала збір пожертвувань. В результаті до справи приєднались широкі маси.

«Губернські комітети на підприємствах утворюють трійки для надання допомоги. До трійки входять 2 делегати від підприємства і 1 делегат від фабзавкома. Вони відповідальні за мітинги, збори робітників та інше. Всі пожертвування направлялись в губрабкоми» [16, с.1]. Таким чином, по всіх українських губерніях утворені комісії допомоги. Представники різних професій входили до комісій.

У серпні 1921р. організований Всеукраїнський Робітничий Комітет допомоги голодуючим. Комітетом вироблений план, за яким проводиться транспортування продуктів у голодуючі губернії. У зв'язку з цим Україна поділена на два райони із центром у Києві та Харкові. На місцях надходять вказівки, щодо надання допомоги населенню. Встановлений зв'язок із московським центром та місцевими комітетами. Радянська влада влітку 1921р. провела скорочену розверстку, яка була перехідним етапом. В результаті деякі губернії звільнили від розверсток на певні продукти. Такою була економічна політика більшовиків, і вона давала практичний успіх.

Після підписаної угоди 31 грудня 1921р. з комітетом доктора Ф.Нансена Україна отримала право закупляти продовольство. Після чого поступило розпорядження від Москви щодо організації Ф.Нансена, що вони не мають права розпоряджатись продовольством та посівним матеріалом. Наведений матеріал підтверджує, що УРСР не завжди отримує від Москви допомогу.

Більшовики виступили у підтримку Червоного Хреста. «Колегія НКЗТ вирішила за період «Тиждень Червоного Хреста» проводити нарахування від торгівлі до 1% та перерахувати 25000000 рублів у його розпорядження» [17, арк.35 зв.]. Таким чином, НКЗТ приймає міри на користь голодуючих.

Незважаючи на голод на півдні України, що був зумовлений посухою влітку 1922р. розпочався експорт хліба на європейські ринки. Хліб став важливою статтею експорту. З ініціативи товариства «Експортхліб» проходила реалізація хліба за кордон. Ціни на пшеницю європейського ринку на 20-30% вищі ніж середньоукраїнські ціни. Щоб придбати продукти харчування населення «знімало останню сорочку». Національно-визвольний рух жорстоко задавлювала більшовицька влада, з її ініціативи вивозився хліб.

У ЦДАВО України знайдено документи І з'їзду НКЗТ, що відбувся 18-21 листопада 1921р. у Харкові. На з'їзді торгівлі обговорювались питання зовнішньої торгівлі, митного контролю, боротьби з контрабандою. З'їзд дотримувався розпоряджень Москви. «Виконувати положення від 10 вересня 1921р., що визначає взаємовідносини митних закладів з органами НКЗТ, Народним Комісаріатом Фінансів. Прийняти міри для роботи митних закладів в рамках закону. Зобов'язати губвідділення НКЗТ, щоб для проведення митних операцій видавались документи» [18, арк.10-15]. Отже, активні службовці зв'язки встановились між Наркоматом торгівлі та губернськими митницями. Проведений поділ митних закладів на п'ять розрядів. У зв'язку з переходом до непу НКЗТ зберігає право на монополію зовнішньої торгівлі. Професійним організаціям, кооперативам, приватним організаціям надається можливість контактувати із закордонним ринком.

Таким чином, московський центр дозволив вийти на міжнародну арену і створити самостійний бюджет. Радянська влада влітку 1921р. провела скорочену розверстку, в результаті деякі губернії звільнили від розверсток на певні продукти. Держава в умовах непу підтримувала кампанію допомоги голодуючим. Червона армія надавала допомогу голодуючим. По всіх українських губерніях утворені комісії допомоги. Матеріали про голод 1921-1922рр. говорять про те, що Україні допомагала міжнародна громадськість із Румунії, Болгарії. Влітку 1922р. розпочався експорт хліба за кордон. Національно-визвольний рух жорстоко задавлювала більшовицька влада, з її ініціативи вивозився хліб. У зв'язку з непом проведений І Всеукраїнський з'їзд працівників НКЗТ у 1921р. Прийняті міри для роботи митних закладів в рамках закону.

Джерела та література

1. Євсеєнко І. Становлення українсько-чехословацьких відносин 1917-1922рр.//Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки.-1999.- Випуск 8.-С.33-48.
2. Журба М.А. Селянська кооперація радянської України і Міжнароднийкооперативний альянс (20-ті рр.ХХ ст.) // Укр.істор.журнал.- 2001. - №2. – С.61-74.
3. Кривець Н. До питання про становлення українсько-німецьких торговельних зв'язків(20-ті роки ХХ ст.)//Україна в європейських міжнародних відносинах. Науковий збірник. Зб. присвяч. з нагоди ювілею І.М.Мельникової.- К.,1998.- С.435-460.
4. Кульчицький С. Комунізм в Україні: перше десятиріччя (1919 - 1928).- К.: Основи, 1996.- 396 с.
5. Кульчицький С.В., Мовчан О.М. Невідомі сторінки голоду 1921-1923рр. в Україні.- К.: Інститут історії України АН України, 1993.-70 с.
6. Пиріг О.А. Місце грошової реформи 1922-1924рр. у здійсненні нової економічної політики // Укр. істор. журнал.- 2000.- №3.- С.92 -102.
7. Качинский В. Состояние хлебов по Украине//Коммунист.- Харьков, 19 июня 1921г.- №133(428).- С.1.
8. Волошин А. Виды на урожай//Коммунист.- Харьков, 19 июня 1921 г.-№133 (428).- С.2.
9. По Украине//Коммунист.- Харьков, 26 июля 1921 г.-№163(458).- С.2.
10. Зитта В. Виды на урожай по Харьковской губернии//Коммунист.- Харьков, 28 июня 1921 г.-№139(434).- С.3.
11. Качинский В. Борются с засухой- сеять озимые//Коммунист.- Харьков, 17 июля 1921 г.-№156(451).- С.1.
12. Красная армия Украины на помощь голодающим//Коммунист.- Харьков, 13 августа 1921 г.-№179(474).- С.2.
13. На помощь голодающим детям//Коммунист.-Харьков, 14 августа 1921г.- №180(475).- С.2.
14. Борьба с голодом. Украина - голодающим//Коммунист.- Харьков, 23 августа 1921г.- №186(481).- С.2.
15. Борьба с голодом//Коммунист.- Харьков, 30 августа 1921 г.-№192(487).- С.2.
16. Борьба с голодом//Коммунист.- Х., 24 августа 1921 г.- №187(482).- С.1.
17. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України, м.Київ(далі- ЦДАВОУ),Ф. 341 Управление украинского таможенного округа г. Харьков. 13.09.1922- 26.10.1923, оп.1, Спр. 548. Информационные бюллетени статистико-экономического отделения Управления НКВТ 27/ II - 24/ VI – 22 гг., 109 арк.
18. ЦДАВОУ, Ф. 341 Управление украинского таможенного округа г. Харьков. 13.09.1922- 26.10.1923, оп.1, Спр. 70. О 1-м Всеукраинском съезде НКВТ 27 / IX – 7/ X – 21 г., 26 арк.

УДК 94(477.8):271.4-726.1-46:(=411.16)]"194"(093.2)

Юрій Скіра

ПЕРЕЖИВАННЯ ТРАГЕДІЇ ГОЛОКОСТУ МИТРОПОЛИТОМ АНДРЕЄМ ШЕПТИЦЬКИМ У СВІТЛІ СПОГАДІВ ОЧЕВИДЦІВ

У статті розглядалося переживання трагедії Голокосту главою Греко-Католицької Церкви митрополитом Андреем Шептицьким через спогади очевидців тих подій, людей, які спілкувалися на цю тему з митрополитом і залишили свої свідчення про нього. Автор показує митрополита перш за все, як людину чуйну, яка мала співчутливе сприйняття світу. Задля досягнення цілі дослідник аналізує ключові моменти життя церковного діяча, аргументовано доводить, що страждання і переслідування не були незнайомі митрополиту. У свій час він був і жертвою і переслідуваним, але найдужче хотів уповні зреалізувати суть свого покликання до священства, втілити й укріпити християнську заповідь любові до ближнього. Автор робить висновок, що саме перелічені речі були для митрополита в основі внутрішніх переживань трагедії єврейського народу, співчуття до народу загалом, і порятунку людей зокрема.

Ключові слова: митрополит, Голокост, трагедія, переживання, допомога.

В статье рассматриваются переживания трагедии Голокоста главой Греко-Католической Церкви митрополита Андрея Шептицкого в воспоминаниях очевидцев этих событий, людей, которые общались с митрополитом на эту тему, и оставили свои свидетельства о нем. Автор показывает митрополита прежде всего как сочувствующего человека, который обладал чутким восприятием мира. Для достижения этой цели автор анализирует ключевые моменты жизни церковного деятеля, аргументировано доказывает, что тема страданий и преследований не чужда митрополиту. В свое время он был жертвой преследования, но боли всего хотел сполна реализовать свое предназначение священнослужителя, тем самым укрепив христианскую заповедь любви к ближнему. Именно это, по мнению автора статьи, для митрополита Андрея Шептицкого было в основе его внутренних сопереживаний трагедии еврейского народа, вызывало сочувствие к народу в целом и спасении многих людей в частности.

Ключевые слова: митрополит, Голокост, трагедия, переживания, помощь.

Empathy of the Metropolitan Andrey Sheptytsky, the head of the Ukrainian Greek Catholic Church, was studied in the article based on the reminiscences of witnesses to those events and people who spoke to him on this matter and gave their testimony. For the author, it was very important to show the Metropolitan first and foremost as a person having a fairly compassionate perception of the world. To reach the goal, the author analyzed the Church leader's key life moments and substantiated that the Metropolitan had been familiar with persecutions and sufferings. He had been a victim and subjected to persecutions, but his outmost desire was to fulfil his vocation to the priesthood, and to implement and enforce